

Luka Mičeta

DUH POBUNE

■ Laguna ■

Copyright © 2015, Luka Mičeta
Copyright © ovog izdanja 2015, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Predragu Milojeviću, Miru Radojčiću,
Bogdanu Tirnaniću i Boru Krivokapiću –
prijateljima i uzorima*

Sadržaj

UMESTO UVODA	9
Dušan Prelević: <i>Kafana je moj Oxford</i>	13
Vladimir Arsenijević: <i>Glas iz potpalublja</i>	27
Mirjana Novaković: <i>Đavo se plaši Srbije</i>	41
Svetlana Velmar-Janković: <i>Visovi bezdna</i>	49
Svetislav Basara: <i>Nema patnje bez bola</i>	67
Jovan Ćirilov: <i>Ja sam jeretik</i>	77
Aleksandar Tišma: <i>A tamo negde u</i> <i>Kombreju – Marsel Prust</i>	91
Maks Erenrajh Ostojić: <i>Priznati greh</i>	121
Mladen Markov: <i>Dedovi su pojeli unuke</i>	133
Mileta Prodanović: <i>Balkoni i barikade</i>	149
PRILOG: <i>Polemika sa Ljubomirom Tadićem</i> . . .	163
Milovan Đilas: <i>Krleža je moćna figura</i>	183

PRILOG: <i>Antibarbarus ili Miroslav Krleža ponovo u Beogradu</i> (Milovan Đilas, Nikola Milošević, Dušan Bilandžić i Vasilije Kalezić kao sagovornici na TV tribini).	215
POGOVOR	
Aleksandar Ilić: <i>Od pobune do mudrosti</i>	241
<i>O autoru</i>	259

Umesto uvoda

„Ne možemo priznati nikakve druge interese sem nacionalnih. Ako umesto društva i klasa govorimo nacija [...], to predstavlja socijalizam u njegovoj najčistijoj formi [...], u pruskoj formi.“

ERNST FON SALOMON

Ovo su razgovori sa piscima iz doba nacionalističkog pandemonijuma, intelektualcima koji radost stvaranja nisu odvajali od radosti povratka demokratije, književnicima koje nisu zavele nacionalističke fatamorgane. Verovali su da vrhovni autoritet treba da počiva na prosvetljenom pojedincu i demokratskim institucijama a ne na izmanipulisanim masama, ideološkom ekskluzivizmu ili pak na zlokobnom miksu nacionalizma i boljševizma, miksu koji je Nikola Milošević definisao kao nacionalboljševizam.

Jedan od najčuvenijih poznavalaca marksizma Lešek Kolakovski je opominjao da će komunizam zbog opstanaka na vlasti buditi nacionalističku ideologiju i „tako stvoriti vlastitog grobara“, upozorivši na to da „marksizam najčešće završava u militarizmu i fašizmu“, tako da duhovita parafraza francuskog mislioca Fransoe Firea da je nacionalizam poslednji stadijum komunizma više nikom nije mogla da izmami osmeh – pogotovu ne u Jugoslaviji.

Naprotiv.

Mitske su magle tih godina padale na razum raspirujući balkanske obmane i drevne manihejske podele – mitski fantazmi su nametani kao istorijska realnost. Argonauti *nacionalboljševizma* su kretali po krvavo runo... Okončan je period Druge Jugoslavije, najduže razdoblje mira u novovekovnoj istoriji Balkana. Nastupilo je doba lokalnih despota bez vizije i talenta, doba nastajanja „operetskih država“ sa njihovim „zakukuljenim carevima i kalajisanim kraljevima“ (Džordž Kenan) i, naravno – doba u kome je smrt postala „počasni građanin“ (Mirko Kovač).

U godinama koje su neposredno prethodile nadiranju nacizma u Nemačkoj, Žilijen Benda je objašnjavao: „Naše doba je zaista doba *intelektualne organizacije političke mržnje*.“ Bolja definicija se ni za doba rušenja SFRJ ne bi mogla naći – prva jugoslovenska organizacija koja se raspala bio je Savez književnika Jugoslavije.

Pisci sa kojima sam razgovarao nisu mogli da učine ništa više od onoga na šta je svojedobno ukazao Ljermontov: „Dosta je i to što je na bolest skrenuta pažnja.“

U knjizi je svedočenje o neslobodi i čežnji za slobodom, kako je konstatovao pisac pogovora Aleksandar Ilić, zaokruženo razgovorom sa Milovanom Đilasom o Miroslavu Krleži i sukobu na književnoj levici – u njoj pratimo nit „koja povezuje početke totalitarizma u Jugoslaviji i Srbiji u prvim decenijama dvadesetog stoleća sa tragičnim devedesetim godinama tog istog veka“.

L. M.

U Beogradu, juna 2014.

Dušan Prelević

Osmi decembar 1990. godine.

Dan izbornog ćutanja.

Za jedan dan vežbanje je trajalo 45 godina.

*Ulica Ive Lole Ribara broj... Na vratima samo jedna reč – Prele.
Dovoljno.*

Pocepani glas beogradskog Džoa Kokera grmi: uđi!

Na stolu boca džeka danijelsa, piće Frenka Sinatre... That's Life.

„Jebote, na današnji dan je pre deset godina Mark Čepmen ispred zgrade Dakota u Njujorku ukokao Džona Lenona“, umesto dobrodošlice govori Prele.

Kap džeka danijelsa za patrijarha rock and rolla.

Malo tišine u danu ćutanja.

Ako je Beograd kroz Pavića dobio Umberta Eka, kroz Dušana Prelevića Preleta dobio je Čarlsa Bukovskog.

Roker, džezzer, fudbaler, lualica, navijač Crvene zvezde, Beograđanin (pre svega)... postao je pisac. Odličan.

Kritičar Miodrag Perišić:

*„Kad neko u životu pevačkom, muzičarskom, rokerskom – isku-
si svašta, onda je – 'status' pisca najmanje što te može zadesiti...
Prelević je progovorio zato što je morao, za razliku od onih koji su
pripovedanje izabrali kao zanimanje.“*

Nije završio škole, nema posao...

Generacija kojoj je u nasleđe ostavljen ambis.

Fudbal i muzika...

Kafana je moj Oksford

PRELEVIĆ: Ne znam klinca iz grada koji nije želeo da bude fudbaler. Kod mene na Krstu su, istina, više voleli boks, zbog Radničkog i Stankovića. Ali fudbal je bio obavezan, kao lična karta.

Muzika je došla kasnije. U to vreme drmale su *Silute*. Bili su bogovi. Haos. Svirali su u podrumu Narodnog univerziteta „Braća Stamenković“. To je bio jedan strašan podrum, sviralo se do jutra. Gledao sam Zorana Miščevića i stalno mislio kako bih voleo da budem kao on. Strašno me je privlačila bina.

MIČETA: Tu si prvi put pevao?

PRELEVIĆ: Da. Bilo je to 5. marta 1963. godine. Pevao sam *Last times* od *Stounsa*... to se ne zaboravlja.

Negde sam pročitao: „Ne veruj rokeru posle tridesete.“ Sranje! Za neke rok počinje sa *Bitlsima*. Za

mene on počinje 1948. Te godine sam rođen. Rok je stil života i o tome diskusije nema.

„Prvo vino popio sam uz Elvisa. Cigaretu mi upalio Chuck Berry. Prvu ribu mi je podveo Otis Redding. Potukao sam se sa Billom Haleyem. Kada sam jurcao za loptom na Crvenom krstu, mislio sam na Paula Anku.“ (*Uvek ostaje rock and roll*)

MIČETA: Romantika šezdesetih?

PRELEVIĆ: Mogu da kažem da je to bilo romantično, ali tek sada, posle četrdeset i nešto godina. Ne bih se kladio da nam je onda to sve bilo mnogo romantično. Mi sada možemo svašta da pričamo. Ljudi s kojima sam se ja onda družio i s kojima se i danas družim, a sve ih je manje u životu, nažalost, bili su približno tog statusa: malo love, razvedeni roditelji itd.

MIČETA: Marginalci?

PRELEVIĆ: Na neki način da. U to vreme mi smo imali muziku i bili smo upućeni na ulicu. Imali smo ulicu koja nam je dosta značila. Mi smo voleli ulicu i ulica je volela nas.

„Tih godina San Francisko je poslao u Evropu duge kose, poruke (ah!) ljubavi i ponegde drogu. Duboko uvereni da je Beograd Evropa, zapustili smo brade i čuperke, teško kupljene farmerke, suljali dupeti-ma po ivičnjacima sedeći besposleno u nadi da će

zadnjice izbledeti. Bilo je ružno i delovalo je skoro-jevički ako su pantalone bile nove! Sećam se da sam kevu kumio da ih pere dva-tri puta nedeljno ribajući leviske četkama! Moja Ana se krstila i kukumavčila: 'Žali, bože, para. Zar da mi se komšiluk smeje kako ideš ko amalin?!'

McGauer je pevao o noći uništenja, *Birdsi* o gospodinu tamburašu, a sveži i zubati *Beach Boysi* o surfu u USA." (*Džems Din bez vozačke dozvole*)

MIČETA: Malo kasnije pevao si u mjuziklu *Kosa* u Ate-ljeu 212. Kažu da si jedini odudarao od te celine jer si jedini bio uredno podšišan. Kako je Beograd doživeo tu predstavu?

PRELEVIĆ: U početku sam mislio da je to neki balet. Znao sam da se nešto pravi, ali mi nije bilo jasno šta je to. Pristao sam da učestvujem u tome jer sam bio dekantiran. Tu su bili mnogi naši ozbiljni muzičari, pravi tipovi. Od ove moje današnje generacije tu je bio Jugoslav Vlahović. On je bio vođa plemena. Mi smo tu živeli, kao što je često volela da kaže pokojna Mira Trailović, kao jedna familija. Ostajali smo do tri i četiri sata ujutru. Ja sada moram da priznam da sam bio malo upućen u tu problematiku, Vijetnam i sve to... To meni tada nije baš puno značilo. Mene je više zanimao, recimo, Jan Palah. To je nama bilo mnogo bliže. Međutim, o tome se nije govorilo.

MIČETA: Znači li to da praviš paralelu između *Kose* i Vijetnama, s jedne strane i intervencije Rusa u Čehoslovačkoj, s druge strane?

PRELEVIĆ: U to vreme sam bio u vojsci i zbog te intervencije ostao sam u njoj duže 21 dan. Jednom sam napisao kako mi Rusi duguju 21 dan. Sada im to ne tražim, nije mi stalo...

„Duguju i Jana Palaha. Godinama sam, kasnije, palio cigarete isključivo šibicom, puštajući da mi njen plamen oprlji prste. U tom trenu, osećao sam se kao heroj!“ (1968. ili *Jan Palah!*)

MIČETA: Numere iz *Kose* pevao si i pred Josipom Brozom?

PRELEVIĆ: Povodom Titovog rođendana pevali smo u današnjem Domu omladine. Ja volim često da se zezam i da kažem da sam jedini pred gospodinom Brozom pevao go (do pola) i bos.

Jer mi je bio takav kostim. Mi smo tada izašli pred Broza goli i bos, bez mikrofona da mu slučajno ne bismo povredili slušni aparat i pevali smo „Daj nam sunca...“.

MIČETA: Kako je drug Tito reagovao?

PRELEVIĆ: Pa, sve vreme je gledao Nadu Simić u predelu stomaka, tačnije, malog trbuha. Toga se dobro sećam. Kao i toga da je pio crno vino.

MIČETA: Premijera *Kose*. Kako je to izgledalo?

PRELEVIĆ: To je bio haos. Premijera je bila veličanstvena. Nije moglo da se uđe u ulicu kolika je bila gužva. Radili smo predstave kao bioskop. Imali smo preko dvadeset predstava mesečno u Beogradu. Čini mi se da smo svake druge subote igrali od deset do dvanaest, pa onda od četiri do šest, od šest do osam, i predstavu od pola devet. To je samo šibalo.

MIČETA: Na jednoj vašoj predstavi prisustvovali su i autori *Kose*?

PRELEVIĆ: Da. Na stanicu smo došli da ih sačekamo prvi ja i Gaga Nikolić. I šta se dogodilo? Voz je došao ranije, što je u to vreme a i danas za nas neverovatno. Spakovali smo ih u nekakav apartman koji je pripadao Savezu kompozitora. Čini mi se da im je Voki Kostić ustupio taj apartman. Onda su oni smotali i zapalili marihuanu i, normalno, dali i nama da dunemo.

„U jednom momentu Rado je skočio na binu i pevao zajedno sa mnom numeru *Hair*. Znete ono imam život, imam love i lud, lud dan ko svi! Blicevi su sevali, raja je popizdela i kraj! Oko ponoći odosmo na žurku kod jedne dame. Čitava bulumenta se skrojila u mali stan i provod je tekao po planu. U zlo doba odem u WC. Počinjem da pišam kad, otvaraju se vrata! Vidim kovrdžavu glavu Ragnija u okviru.

Hi! Kezi se Džerom.

Hi, odvratim. Dasa me gurnu levo od šolje i izvadi kitu. Ajd' nije mi prvi put da pišam u duetu. Odjednom frajer me uhvati za patku.

How it's workin'? Pita da l' me služi?! Malo se štrečnem! Da ne bude gusto, 'leba ti se ogadio!? Da nije peder? Dobro je, odgovorim i uhvatim ja njega za kitu! Pitam ja njega, kako služi njega? Odlično, smeje se! Dobro, burazeru, sada smo kvit! Vratimo alat u nogavice i izađemo." (*Priče u pass ključu*)

MIČETA: Posle toga, ti si obišao skoro celu Evropu. Oštri momci iz kraja takođe su tada bili u Evropi. Oni su se bavili kriminalom, a ti si pevao...?

PRELEVIĆ: Oni su krali, tu nema šta da se lažemo.

MIČETA: To su momci koji se nisu plašili ničega, beogradski samuraji?

PRELEVIĆ: Da su ti momci, recimo, znali da pevaju, kao što sam ja znao, ili da su uspeli kao fudbaleri, sigurno je da se ne bi bavili time čime su se bavili. Međutim, imaš tipove koji vole taj život na oštrici brijanja, kako reče Somerset Mom. To im je u krvi. Šta ćeš? To su tipovi koji jednostavno jure sudbinu i tu nema pomoći. Oni su časno radili svoj posao. Mnogo časnije nego neki lauferi koji su ovde važili za časnike.

„Sunce je otkrivalo čestice prašine koje su tako uspešno nalazile utočište u nevelikoj sobi tokom noći. Blicevi svetlosti pravolinijski su se strmoglavljivali ka

sredini sobe lomeći se o komade nameštaja. Televizor je mutio mir šumeći kao vodopad koji se baca u ambis, ali nekako i negde sasvim daleko. Delovi odeće su ležali tu i tamo, zadovoljni što su najzad otuđeni bez reda u kojem su proveli prošlu noć. Na natkasni kraj ležaja stajao je telefon, nešto novca i zlatni roleks. Šilja je sebi dao reč kada je krenuo pre 17 godina iz Beograda da će kupiti najbolju čuku i nositi uvek, ali uvek, najbolju obuću. Za sve ovo vreme lutajući Evropom, nikada nije nosio krađeni sat i cipele.“ (*Poslednji krug u Monci*)

MIČETA: U Nemačkoj se upoznajesh sa džezom?

PRELEVIĆ: U Nemačkoj sam svirao isključivo po vojnim američkim klubovima. Tu sam upoznao gadne tipove koji su se vraćali iz Vijetnama, koje su prvo slali u Evropu, na jedno mesec dana, da malo dođu k sebi, da prvo u Evropi prave sranja, pa ih tek onda slali kući. Bili su to ljudi otprilike mojih godina, između dvadesete i tridesete. Tu sam shvatio ono što je trebalo da shvatim kada sam pevao *Kosu*. Bilo mi je žao što nisam to znao kada sam radio tu predstavu. Tako sam sa zadržkom kompletirao *Kosu*.

Što se tiče džeza, on je na neki način muzika marginalaca. Ja sam u njemu prepoznao sebe i svoj život. Situacije koje nisam znao da krstim, džez je krstio za mene. Lako mi je bilo da se spojim sa džezom jer je

to bio moj način života, života u urbanoj sredini. Ja sam urbani momak, na moju sreću, a to je sve džez.

MIČETA: Počinješ da pišeš priče za *Beograd 202*.

PRELEVIĆ: Da sam čitao mnogo – nisam. Kada sam počeo da kucam te reči, onda sam počeo malo i da čitam. Kako se to kaže, retroaktivno... Boga mi, dolazilo mi je da odustanem od pisanja. Nije to, bre, zezanje. Mihiz mi je jednom prilikom rekao da je pisanje velika odgovornost. Neku pesmu otpevaš dobro ili loše, oni koji te čuju dođu i odu i gotovo. U pisanju nema vraćanja. Što si napisao, napisao si zauvek. To je odgovornost, ali lepa odgovornost.

Ja sam prvo pisao za sebe, noću. Kad nisam imao love za kafanu, kuckao sam za svoju dušu bez ikakvog reda. Nisam ni mislio da ću to nekom pokazivati, a kamoli da će se to objaviti.

MIČETA: U *Književnim novinama* doživljavaš ozbiljnu književnu promociju. Sa knjigom *Kako je umro Baš Čelik* staješ uz rame Miki Oklopu i njegovoj, sada već, kulturnoj knjizi *Kalifornija bluz*. Kako si postao pisac?

PRELEVIĆ: To ti je dobro, kako si postao pisac. Da te ne znam, mislio bih da me zajebavaš. Da to mogu da ti odgovorim poput Zorana Radmilovića kad su ga pitali: kako vi to glumite? A on kaže: uzmeš lepo pa glumiš. Ja sam često igrao fudbal a i sada to radim sa mojim drugovima, među kojima je jedan strašan dasa Boža Koprivica, urednik u *Književnim novinama* i zaljubljenik u fudbal.

MIČETA: Navijač Partizana i član NIN-ovog žirija za roman godine?

PRELEVIĆ: Tu mu nisam kriv, mislim što je navijač Partizana. Naime, on mi je predložio da za *Književne novine* napišem nešto o rokenrolu. Prilikom jednog loptanja ja sam mu odneo dve ispisane hartije. Tada nisam ni znao da se to zove šlafna. Tako da mogu da kažem da je moj pomoćni motor bio Boža Koprivica. Zatim sam neke stvari koje sam imao dorađene ili nedorađene pokazao Bodi Markoviću, koje je Boda odneo Miletu Perišiću, takođe u *Književne novine*. Jednog dana Mile me pozove da se nađemo u kafani *Suvobor* i kaže mi: hajde da ovo objavimo kao separat. Jebô te bog, ja tada nisam znao šta je to separat. Ali i pored toga ja pristanem. I, boga mi, *Književne novine* meni objave petnaestak kratkih priča u separatu. Kasnije mi izašla knjiga *Kako je umro Baš Čelik* i, kako bi rekli momci iz kraja: „Ostalo je legenda...“

MIČETA: Imao si tu prirodu, kako bi rekao Gombrovič, da stekneš razna iskustva: zatvorska, lećio si se od alkohola... Igrao si dugim loptama a nikada se nisi čuvao od ofsajda?

PRELEVIĆ: To je pitanje sudije. Ja nikada nisam gledao u sudiju, zato se nisam ni bojao ofsajda. A duge lopte, bile su lopte mojih prijatelja koji su tačno znali kako ću da ih primam... Ja mogu da kažem da ih je bilo i ja sam srećan čovek zbog toga. Ja nikada ne bih postao pisac da nisam imao takva iskustva.

Ne bih imao nekakvu potrebu za tim. Kako da ti to objasnim? To se samo može jednom rečenicom: sve je to *rock and roll*.

„Nisam slušao majku ali kad god mi je teško, poslušam Boba Dylana. Sahranio sam Galeta, ali živim uz Stevea Winwooda. Sebi ponekad ne verujem, ali ne sumnjam u Jamesa Browna. Eto, to vam je rock and roll.

I kada budem star, i kada mi se budu smejali iza leđa, i kada budem sed, neće mi moći ništa! Jer, uvek mi ostaje rock and roll...“ (*Uvek ostaje rock and roll*)

MIČETA: Sa Bogdanom Tirnanićem, Mikom Oklop-džićem pravite klub Beograđana. U kolikoj je meri to lokalpatriotizam, a u kolikoj meri je to borba da u Beogradu jedno svoje mesto dobiju i Beograđani?

PRELEVIĆ: Ideja je došla od mog druga Miroslava Nestorovića Kivija dok smo jednom šetali Knez Mihailovom. Dogovorili smo se da napravimo klub u kome će svaki pravi, rođeni Beograđanin, biti dobrodošao, ukoliko želi da se s nama druži. Jednostavno, došlo je vreme da se i mi Beograđani upoznamo i prepoznamo, i a vratimo ovom gradu, a bogami i sebi, ono što su nam oduzeli. Mi ćemo se skupiti i tu nema priče. Dosta mi je već Hajdukovih *Bilih noći* dok nas tamo bacaju u more... Nemoj pogrešno da me shvatiš, ja nemam ništa protiv *Bilih noći*. Neka oni nastave da se skupljaju u hotelu *Jugoslavija*, tamo im

je i mesto. Ali, budite ljubazni, nemojte nam stajati na crtu, kad želimo da se i mi Beograđani organizujemo. Ne uzimam ja sebi nikakvo pravo da govorim u ime svih Beograđana. To je ideja pre svega ovoga grada. Mi Beograđani smo veći šmekeri u onom kontekstu koji ta reč ima nego što se to misli.

MIČETA: Kako danas doživljavaš kafanu i šta ona za tebe znači?

PRELEVIĆ: Prvo, ja sam po tom pitanju jako pristrasan... Drugo, ako očekuješ od mene neko naravoučenje, vidiš kako izgledam, eto to ti je kafana. Kafana ti je srpski parlament. To ti je i kuća i crkva. Sve zajedno. Kod nas se u kafani dešavaju najvažnije stvari. U njima se ruše vlade, postavljaju nove, osnivaju stranke... Kafana je jedini univerzitet koji sam završio. Ali to je moj univerzitet koji ne bih menjao za Oksford. Između ostalog i zbog toga što sam slab veslač... U mom kraju je tako: gde se god okreneš, neki Oksford. Kafana je za mene, pošto nisam imao oca, drugi očuh.

NIN, Beograd, 14. decembar 1990.